

KIT'A SAHANLIĞI HAKKINDA CENEVRE SÖZLEŞMESİ

(29 Nisan 1958)

Seha L. MERAY

I. Cenevre Deniz Hukuku Konferansı:

Dergimizin bundan önceki sayılarında, Birleşmiş Milletler Devletler Hukuku Komisyonunun, deniz hukukunun kodifikasyonu çalışmalarından bahsederken, Kıt'a sahanlığı (*Continental shelf, Plateau continental*) konusu üzerinde de durmuştuk (1). Diğer taraftan, kıt'a sahanlığının mahiyetini, önemini, Devletlerin bu konudaki iddialarını ve Devletler Hukuku Komisyonunun hazırladığı tasarıları, yine Dergimizde yayımlanan, ayrı bir makalede incelemiştik (2).

Bilindiği gibi, Devletler Hukuku Komisyonu, 1956 daki sekizinci toplantısında, deniz hukukunun kodifikasyonu ile ilgili çalışmalarını tamamlamıştı. Komisyon hazırladığı sözleşme tasarılarını Birleşmiş Milletler Genel Kuruluna sunarken, milletlerarası bir konferans toplanmasını da tavsiye etmişti (3). Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, 21 Şubat 1957 tarih ve 1105 (XI) sayılı kararı ile, deniz hukukunun bütün veçhelerini ihtiva edecek sözleşmeler akdi için, 1958 Martında milletlerarası bir konferans toplanmasını kararlaştırmıştır (4).

Deniz hukukunun kodifikasyonu Konferansı, 24 Şubat 1958 tarih-

---

1. Meray, «Birleşmiş Milletler Devletler Hukuku Komisyonunun Altı Yılı» **Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, 1954, cilt IX, sayı 4, sah. 171-202; «Birleşmiş Milletler Devletler Hukuku Komisyonunun Yedinci Toplantısı», **Ibid.**, 1955, cilt X, sayı 4, sah. 229-261. «Birleşmiş Milletler Devletler Hukuku Komisyonunun Sekizinci Toplantısı», **Ibid.**, 1957, cilt XII, sayı 3, sah. 114-146.

2. Meray, «Devletler Hukukunda Kıt'a Sahanlığı Meselesi», **Ibid.**, 1955, cilt X, sayı 1, sah. 80-135.

3. **Yearbook of the International Law Commission**, 1956, cilt III, sah. 1-103 ve 234-255.

4. Resolutions Adopted by the General Assembly from 12 November 1956 to 8 March 1957, during its Eleventh Session, **General Assembly, Official Records : Eleventh Session, Suppl. No. 17 (A/3572)**, sah. 54.

leri arasında Cenevre'de toplanmıştır (5). Cenevre Konferansına, memleketimiz dahil, seksen-altı Devlet katılmıştır. Konferans sonunda dört sözleşme kabul edilmiştir: (i) *Karasuları ve Bitişik Bölge Hakkında Sözleşme* (6); (ii) *Açık Denizler Hakkında Sözleşme* (7); (iii) *Açık Denizlerde Balıkçılık ve Açık Denizlerin Canlı Kaynaklarının Muhafazası Hakkında Sözleşme* (8); ve (iv) *Kıt'a Sahaneliği Hakkında Sözleşme* (9). Konferansda ayrıca *Uyuşmazlıkların Mecburî Olarak Çözülmesi Hakkında İhtiyarî Protokol* imzalanmıştır (10).

Bu sözleşmelerden ve Protokolden başka, Cenevre Konferansı aşağıdaki konularda kararlar almıştır: (i) Açık Denizlerde Nükleer Denemeler : (11). (ii) Radioaktif Maddelerle Açık Denizlerin Kirletilmesi (12); (iii) Balık Sahalarının Muhafazası Konusunda Milletlerarası Sözleşmeler (13); (iv) Muhafaza Tedbirlerinde İşbirliği (14); (v) Deniz Hayvanlarının İnsanî Şekilde Öldürülmesi (15); (vi) Sahil Balıkçılığı ile İlgili Hususî Durumlar (16); (vii) Tarihî Sular (17). Konferans, karasularının genişliği ve açık denizde balıkçılık konusunun bazı güç ve girift meseleleriyle ilgili bazı hususların ele alınması için, yeni bir milletlerarası konferans toplanmasının uygun olup olmayacağını incelemeyeği de Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun on-üçün-

---

5. Cenevre Konferansının Nihai Senedi, The Society of Comparative Legislation and International Law tarafından yayımlanmış bulunmaktadır: **The Law of the Sea, The Final Act and Annexes of the United Nations Conference on the Law of the Sea, Geneva, 1958, together with a Synoptical Table of Claims to Jurisdiction over the Territorial Sea, the Contiguous Zone and the Continental Shelf**, London, 1958. Bu makale baskıda iken elimize gelen **American Journal of International Law**'un son sayısında (October 1958, ciit 52, sayı 4) Cenevre Konferansı hakkında önemli yazılar ve vesikalar vardır. Billhassa Bknz. : M. M. Whiteman, «Conference on the Law of the Sea : Convention on the Continental Shelf», **Ibid.**, sah. 623-660; R. Young, «The genevo Convention on the Continental Shelf», **Ibid.**, sah. 733-738.

6. U. N. Doc. A/CONF.13/L.52, April 28, 1958 ("The Law of the Sea", **op. cit.**, sah. 4-11).

7. U.N. Doc. A/CONF.13/L.53 and Corr. 1 (**Ibid.**, sah. 11-18).

8. U.N. Doc. A/CONF.13/L.54, and Add. 1 (**Ibid.**, sah. 18-24).

9. U.N. Doc. A/CONF.13/L.55 (**Ibid.**, sah. 24-27).

10. **Ibid.**, sah. 28-29.

11. **Ibid.**, sah. 29.

12. **Ibid.**, sah. 30.

13. **Ibid.**, sah. 30.

14. **Ibid.**, sah. 31.

15. **Ibid.**, sah. 31.

16. **Ibid.**, sah. 31-32.

17. **Ibid.**, sah. 32.

cü dönemine (1958) teklif etmeye karar vermiştir (18) Nihayet Cenevre Konferansı, Devler Hukuku Komisyonuna da, şimdiye kadar çalışmaları için şükranlarını bildirmiştir (19).

Bu yazımızda, Cenevre Konferansında kabul edilen Sözleşmelerden yalnız *Kıt'a Sahanlığı Hakkında Sözleşme* üzerinde duracağız. Bu Sözleşmenin mahiyet ve şumulünü daha iyi belirtmek üzere, kıt'a sahanlığı konusunda Devletlerin iddiaları ile Devletler Hukuku Komisyonunun çalışmalarını da, kısaca, hatırlatmanın faydalı olacağını düşünüyoruz.

Kıt'a Sahanlığı Hakkında Sözleşmenin kabulü ile, Birleşmiş Milletler Andlaşmasının 13 ncü maddesinde (fıkra 1/a) bahsedilen ve Devletler Hukuku Komisyonu Statüsünün 15 nci maddesinde tarif edilen manada bir "Devletler hukukunun tedricî geliştirilmesi" faaliyetinde bulunduğu da işaret etmek gerekir. Gerçekten, açık denizler, hatta büyük ölçüde karasuları hakkındaki sözleşmeler, mevcut ve mer'î Devletler hukuku kaidelerinin derlenmesi (kodifikasyonu) mahiyetinde görünürken, kıt'a sahanlığı sözleşmesi, şimdiye kadar mer'î Devletler hukuku kaidelerinin bulunmadığı bir sahaya yeni müspet hukuk kaideleri getirmiş olmaktadır.

II. Devletlerin Kıt'a Sahanlığı ile İlgili İddiaları:

Kıt'a sahanlığı (20) kavramı coğrafyacılar tarafından eskiden beri bilinmekle beraber, milletlerarası münasebetlere, bilhassa Devletler hukukuna, 1945 lerde girmiştir. *Amerika Birleşik Devletleri* Başkan Truman'ın 28 Eylül 1945 de yayımladığı biri kıt'a sahanlığı ile, diğere de açık denizde balık sahalarının muhafazası ile ilgili iki tebliğ, diğer Devletlerde de derin akisler uyandırmıştır. Başkan Truman, kıt'a sahanlığı ile ilgili tebliğinde, Amerika Birleşik Devletlerinin sahillerine bitişik kıt'a sahanlığının deniz-dibi ve toprak-altındaki tabii kaynaklar üzerinde yetkilerini (*jurisdiction*) ilân etmekteydi. Bu tebliğ, ilân edilen yetkileri, suların 200 metre derinliğine kadar olan deniz-yatağı ve toprak-altı olarak anlaşılan kıt'a sahanlığının üzerindeki sulara tes

---

18. *Ibid.*, sah. 32-33.

19. *Ibid.*, sah. 33.

2. **Continental shelf** üzerinde ilk makalemizi yazarken bir terim güçlüğü ile karşılaşmış, dilimizde **continental shelf** karşılığı Türkçe bir terim olmaması yüzünden, **kıt'a sahanlığı** terimini teklif etmiş ve bu tercihin sebeplerini açıklamıştık. Bknz.: "Devletler Hukukunda Kıt'a Sahanlığı Meselesi", *op. cit.*, sah. 80 not 1. Değerli arkadaşımız Prof. İlhan Lütem de **kıt'a sahanlığı** terimine itiraz etmemekle beraber **kıt'a eşiği** terimini tercih eder görünmektedir. Bknz. **Devletler Hukuku Dersleri**, cilt II, Ankara, 1958, sah. 433 vd, bilhassa 434 no

mil etmemekteydi: Kıt'a sahanlığını örten sular yine açık deniz sayılıyordu.

Başkan Truman, açık denizde balık sahalarının muhafazası ve balıkçılığın düzenlenmesi maksadiyle Birleşik Devletlerin bazı yetkilerini aynı tarihli ikinci bir tebliğde ilân etmiştir. Bu ikinci tebliğ de, açık denizde balık avcılığı inhisarından bahsetmemekte, balık neslinin korunması için Birleşik Devletlerin kendi vatandaşı balıkçılar üzerinde alacağı tedbirlerle, aynı bölgelerde avlanan diğer balıkçılar hakkında bu balıkçıların vatandaşı buldukları Devletlerle müştereken alınması gereken tedbirlerden bahsetmekteydi (21).

Başkan Truman'ın bu tebliğleri diğer bir çok Devletin, bu arada bilhassa Lâtin Amerika Devletlerinin, benzer veya aşırı iddialarına yol açmıştır. Bazı Lâtin Amerika Devletleri, yalnız kıt'a sahanlığının deniz-yatağı ve toprak-altındaki tabii kaynaklar üzerinde değil, fakat sahilden 200 mil uzaklığa kadar giden açık deniz sahaları ve bu sahalardaki her türlü kaynaklar üzerinde egemenlik iddialarında bulunmuşlardır.

Kıt'a sahanlığı hakkında 1955 de yayımladığımız makalede, şu Devletlerin iddialarını belirtmiştik: *Meksika* (1945:) kıt'a sahanlığındaki tabii kaynaklar üzerinde; *Arjantin* (1946): hem kıt'a sahanlığında hem de kıt'a sahanlığını örten sularda; *Panama* (1946): hem kıt'a sahanlığı hem de üzerindeki sularda; *Peru* ve *Şili* (1947): sahilden iki yüz mil uzaklığa kadar hem kıt'a sahanlığı hem de üzerindeki sularda; İngiliz sömürgelerinden *Bahamas* ve *Jamaika* (1948): yalnız kıt'a sahanlığının deniz-dibi ve toprak-altı; *İzlanda* (1948): kıt'a sahanlığında balık sahalarının muhafazası; İngiltere'nin himayesinde Basra körfezi şeyhlikleri: *Abu Dhabi Şeyhliği* (1949), *Ajman Şeyhliği* (1949), *Bahreyn Şeyhliği* (1949), *Dubai Şeyhliği* (1949), *Kuwait Şeyhliği* (1949), *Qatar Şeyhliği* (1949), *Ras al Kaimah Şeyhliği* (1949), *Sharjah Şeyhliği* (1949), *Umm al Qaiwan Şeyhliği* (1949): yalnız kıt'a sahanlığının deniz-dibi ve toprak-altı; *Filipinler* (1949): petrol kaynakları bakımından kıt'a sahanlığının deniz-idibi ve toprak-altı; *Kosta Rika* (1949): sahilden 200 mil uzaklığa kadar kıt'a sahanlığı ve üzerindeki sularda; *Suudî Arabistan* (1949): yalnız kıt'a sahanlığının deniz-dibi ve toprak-altı; *Brezilya* (1950): kıt'a sahanlığı; *Honduras* (1950): kıt'a sahanlığı; *Nikaragua* (1950): kıt'a sahanlığı ve üzerindeki sularda; *Pakistan* (1950): kıt'a sahanlığı; İngiliz sömürgelerinden *İngiliz Hondurası* ve *Falkland Adaları* (1950): yalnız kıt'a sahanlığının deniz-dibi ve toprak-altı; *Avustral-*

21. Başkan Truman'ın tebliğleri ile diğer Devletlerin bunları takip eden tebliğleri hakkında bknz.: Meray, "Kıt'a sahanlığı", *op cit.*, sah. 88-94.

ya (1953): yalnız kıt'a sahanlığının deniz-dibi ve toprakaltı; *İsrail* (1952): yalnız kıt'a sahanlığının deniz-dibi ve toprak-altı; Kore Cumhuriyeti (1952): kıt'a sahanlığı ve üzerindeki sularda; İngiliz sömürgelerinden *İngiliz Güyanı, Brunei ve Sarawak* (1954): yalnız kıt'a sahanlığının deniz-dibi ve toprak-altı.

Bu tarihten sonra da diğer bazı Devletler kıt'a sahanlığı ile ilgili iddialar öne sürmüşlerdir: *Hindistan* (1955): yalnız kıt'a sahanlığının deniz-dibi ve toprak-altı (22). *İran* (1955): yalnız kıt'a sahanlığının deniz-dibi ve toprak-altı (23); *Portekiz* (1956): yalnız kıt'a sahanlığının deniz-dibi ve toprak-altı (24); *Kamboçya* (1957): 50 metre derinliğe kadar kıt'a sahanlığı ve üzerindeki sularda hâkimiyet iddiaları (25).

III. Devletler Hukuku Komisyonunun Çalışmaları ve Cenevre 1958 Sözleşmesi:

Devletler Hukuku Komisyonu 1951, 1953 ve 1956 toplantılarında, kıt'a sahanlığı konusu üzerinde de durmuş, 1956 toplantısında nihaî olarak madde tasarıları hazırlamıştır. Cenevre'de 29 Nisan 1958 de imzalanan Kıt'a Sahanlığı Hakkında Sözleşme, Komisyonun hazırladığı tasarılarından geniş ölçüde müphem olmuştur. Cenevre Sözleşmesi 15 maddeden müteşekkildir. Kıt'a sahanlığı ile doğrudan doğruya ilgili hükümler ilk yedi maddede bulunmaktadır. Diğer maddeler Sözleşmenin imzası, tasdiki, Sözleşmeye katılmalar, Sözleşmenin yürürlüğe girmesi ve yeniden gözden geçirilmesiyle ilgili hükümleri ihtiva etmektedir.

1. Kıt'a Sahanlığının Tanımı:

Devletler Hukuku Komisyonunun 1951 tasarısında, kıt'a sahanlığı, sahillere bitişik fakat karasularının dışında kalan ve suların işletmeye imkân verdiği derinliği geçmediği deniz-dibi ve toprak-altı şeklin-

22 Bknz : **Supplement to Laws and Regulations on the Régime of the Territorial Sea**, Vol. 1, sah. 45, U.N. Doc. A/CONF.13/27, 9 January, 1958. ("The Law of the Sea", **op. cit.**, sah. 38).

23. İran'ın 1949 da bu konuda bir kanun tasarısı hazırladığına temas etmiştik. Bknz : Meray, "Kıt'a sahanlığı", **op. cit.**, sah. 108-109. Yeni İran mevzuatı için bknz.: **Laws and Regulations on the Régime of the Territorial Sea**, sah. 25, U.N. Legislative Series, ST/LEG/SER.B/6, December, 1956 ("The Law of the Sea", **op. cit.**, sah. 38).

24. "Supplement to Laws and Regulations...", **op. cit.**, sah. 49 ("The Law of the Sea", **op. cit.**, sah. 41).

25. Cenevre Konferansında Kamboçya temsilcisinin Konferans Sekreterliğine verdiği bilgiye göre. Bknz.: "The Law of the Sea", **op. cit.**, sah. 36.

de tarif edilmekteydi. Böylece 1951 tasarısı "işletilebilme" esasını kabul ediyordu. 1953 tasarısı ise, kıt'a sahanlığını jeolojik unsurlarla, 200 metre (veya 100 kulaç) derinliğe kadar olan deniz-dibi ve bunun toprak-altı olarak tarif etmekteydi (26). Komisyonun 1956 da nihaî olarak hazırladığı tasarıda (madde 67) bu iki kıstas birleştirilmişti: kıt'a sahanlığı, önce 200 metre derinliğe kadar, sahillere bitişik fakat karasuları bölgesinin dışında kalan deniz-dibi ve bunun toprak-altı olarak tarif ediliyor, bu derinlikten sonra, suların işletmeye imkân verdiği derinliklere kadar olan deniz-dibi ve toprak-altı da kıt'a sahanlığı tarifinin şümulüne alınıyordu (27).

Cenevre Sözleşmesi (madde 1) de, 1956 tasarısındaki bu tarifi benimsemiştir. Ayrıca, aynı kıstaslara göre, adaların da kıt'a sahanlığı ihtiva ettiği belirtilmiştir.

2. Sahildar Devletin Hakları:

Devletler Hukuku Komisyonunun 1951 tasarısında, sahildar Devletin kıt'a sahanlığında "kontrol ve mürakabe yetkileri" olduğu belirtilmekteydi. 1953 tasarısında sadece "egemen haklar" dan bahsedilmektedir (28). Komisyonun 1956 nihaî tasarısı da (madde 68), sahildar Devletin kıt'a sahanlığında araştırma ve işletme bakımından egemen haklar icra ettiğini kabul etmiştir (29).

Cenevre Sözleşmesi de (madde 2, fıkra 1), 1956 tasarısındaki hükmü aynen kabul etmektedir. Aynı maddenin 2 nci fıkrasında, sahildar Devletin icra ettiği bu hakların inhisarî olduğu da belirtilmektedir: sahildar Devletin rızası olmadan hiç kimse kıt'a sahanlığında araştırma ve işletmede bulunamaz. Sahildar Devletin bu inhisarî hakları haiz olması için, kıt'a sahanlığını fiilen veya nazari olarak işgal etmesi veya kıt'a sahanlığı üzerinde yetkilerini ilân etmesi de gerekmez (madde 2, fıkra 3).

Kıt'a sahanlığında araştırılması veya işletilmesi bahis mevzuu olan "tabii kaynaklar" sözünden ne anlaşıldığı da, Cenevre Sözleşmesinin 2 nci madde 4 ncü fıkrasında açıklanmaktadır: Bu tarife göre, "tabii kaynaklar" sözü, hem madenleri ve diğer canlı olmıyan kaynakları, hem de sâbit deniz ürünlerini ihtiva etmektedir.

26. Meray, "Kıt'a sahanlığı", *op. cit.*, sah. 112-116.

27. "Yearbook", *op. cit.*, sah. 297.

28. Meray, "Kıt'a sahanlığı", *op. cit.*, sah. 116-120.

29. "Yearbook", *op. cit.*, sah. 297.

3. *Kıt'a Sahanlığının Üzerindeki Sularının ve Hava Sahasının Statüsü:*

Devletler Hukuku Komisyonununun 1951, 1953 ve 1956 tasarılarında, kıt'a sahanlığının üzerindeki suların açık deniz statüsünü haiz olduğu belirtilmekte, aynı şekilde bu sular üzerindeki hava sahası rejiminin de ihlâl edilemeyeceğine işaret edilmekteydi (30). Böylece Komisyon, bazı Lâtin Amerika Devletlerinin, yetkilerini kıt'a sahanlığı üzerindeki sulara da teşmil etmelerini doğru görmemekteydi. Kıt'a sahanlığı terimi ve kıt'a sahanlığı üzerindeki sahildar Devlet yetkileri sadece deniz-dibine ve bunun toprak-altına inhisar ettirilmekteydi.

Cenevre Sözleşmesinin 3 ncü maddesinde de aynı görüş ve Komisyon tasarılarına benzer bir hüküm kabul edilmiştir.

4. *Denizaltı Kablolarının ve Petrol Borularının Döşenmesi ve Bakımı:*

Devletler Hukuku Komisyonununun 1951 ve 1953 tasarılarında, kıt'a sahanlığı üzerinde sahildar Devletin yapabileceği araştırmaların veya işletmenin, denizaltı kablolarının döşenmesine veya bunların bakımına da engel olmaması istenmekteydi. Bu iki tasarı sadece denizaltı kablolarından bahsetmekte, petrol borularının durumuna, tasarı metninde değil fakat madde şerhlerinde temas etmekteydi. Madde şerhlerinde, petrol borularının girift meseleler doğuracağı (meselâ, pompalama istasyonlarının tesisi), şimdilik de bu meselenin âcil olmadığı belirtiliyordu (31). Komisyonun 1956 tasarısında da (madde 70) aynı görüş benimsenmiş, madde metnine sadece denizaltı kabloları alınmış, petrol borularından madde şerhinde bahsedilmişti (32).

Cenevre Sözleşmesinin 4 ncü maddesinde ise, kıt'a sahanlığında sahildar Devletin yapacağı araştırmaların ve işletmenin denizaltı kablolarının ve petrol borularının döşenmesine ve bakımına engel olmaması esası kabul edilmektedir.

5. *Kıta Sahanlığında Kurulacak Tesisler ve Yapılacak Araştırmalar:*

Devletler Hukuku Komisyonununun 1951 tasarısında, kıt'a sahanlığında yapılacak araştırmaların ve işletmenin, seyrüseferi, balıkçılığı

---

30. Meray, "Kıt'a sahanlığı", **op. cit.**, sah. 120-121, ve "Yearbook", **op. cit.**, sah. 298.

31. Meray, "Kıt'a sahanlığı", **op. cit.**, sah. 121-123.

32. "Yearbook", **op. cit.**, sah. 298-299.

ihlâl etmemesi derpiş edilmekte idi. Kurulacak tesislerin de, karasularının ölçülmesi bakımından, ada statüsünü haiz olmayacakları belirtilmekteydi. Sahildar Devletin bu tesisler etrafında gerekli güvenlik bölgeleri ihdas edilebileceği de kabul ediliyordu. Komisyon, madde şerhlerinde, bu güvenlik bölgelerinin sahası olarak, tesisten ölçülmek üzere, 500 metrelik bir mesafe telkin etmekteydi. Yine madde şerhlerinde, bu güvenlik bölgelerinin ve tesislerin ilân edilmesi, muntazam seyrüsefer yolları üzerinde kurulmaması lüzumuna da işaret ediliyordu.

Komisyon 1953 tasarısında, kıt'a sahanlığında kurulacak tesislerle bu tesisler etrafında ihdas edilecek güvenlik bölgeleri hakkında daha teferruatlı hükümler kabul etmişti. 1951 tasarısının madde şerhlerindeki telkinler, 500 metre esası hariç, 1953 tasarının madde metinlerine alınmıştı. Madde metninde, güvenlik bölgesinin "makul bir mesafeye kadar" uzanabileceği belirtiliyor, maddenin şerhinde ise 500 metrelik bir sahanın böyle sayılabileceği telkin ediliyordu (33).

Komisyonun 1956 tasarısında da (madde 7), esas itibariyle 1953 tasarısındaki görüş benimsenmişti (34).

Cenevre Sözleşmesinin 5 nci maddesinde, kıt'a sahanlığında yapılabilecek araştırmalar ve işletmeler konusu, Komisyonun tasarılarından geniş ölçüde faydalanılmakla beraber, daha teferruatlı olarak kaleme alınmıştır. Bu maddenin 1 nci fıkrasına göre, kıt'a sahanlığındaki araştırma ve işletme yüzünden, "seyrüsefere, balıkçılığa veya denizin canlı kaynaklarının muhafazasına haklı gösterilmeyecek her hangi bir şekilde müdahale edilmemeli, veya bu araştırma ve işletme, herkesin istifadesine arz edilecek yayımlarda bulunulmak maksadiyle girişilecek okyanus araştırmalarına veya diğer ilmî araştırmalara herhangi bir müdahale şeklinde tecelli etmemeklidir."

Sözleşmenin 5 nci madde 2 nci fıkrası, bu maddenin diğer fıkraları mahfuz kalmak üzere, sahildar Devletin kıt'a sahanlığında araştırma ve işletme için gerekli bütün tesisleri kurabileceğini ve bu tesisler etrafında güvenlik bölgeleri ihdas edebileceğini belirtmektedir. Aynı maddenin 3 ncü fıkrası, bu güvenlik bölgelerinin, tesisine en dış noktalarından ölçülmek üzere, 500 metrelik bir mesafeye kadar uzanabileceğini derpiş etmektedir. Böylece, Devletler Hukuku Komisyonu tasarılarının madde şerhlerinde telkin edilen mesafe, Cenevre Sözleşmesinin madde metnine alınmış bulunmaktadır. Sözleşmenin yine 3 ncü

---

33. Meray, "Kıt'a sahanlığı", **op. cit.**, sah. 123-125.

34. "Yearbook", **op. cit.**, sah. 299

fıkrası, tabiiyeti ne olursa olsun, bütün gemilerin bu güvenlik bölgelerine riayet etmeleri gerektiği belirtilmektedir. Cenevre Sözleşmesi'nin 5 nci madde 4 ncü fıkrası da, bu çeşit tesislerin ada statüsünü haiz olmayacaklarını, bunlara has karasuları bulunmadığını veya karasularının sınırlandırılmasında bunların herhangi bir tesiri olmayacağını belirtmektedir. Aynı maddenin 5 nci fıkrasında, bu tesislerin mevcudlarından, sahildar Devletçe devamlı şekilde haber verilmesi, terk edilmiş veya kullanılmayan tesislerin de derhal kaldırılması lüzumu belirtilmektedir. Sözleşmenin 5 nci madde 6 ncı fıkrası, bu gibi tesislerin güvenlik bölgelerinin, milletlerarası seyrüsefer bakımından lüzumlu veya mutad yollar üzerine kurulmaması lüzumuna işaret etmektedir. Aynı maddenin 7 nci fıkrasında, sahildar Devletin güvenlik bölgelerindeki canlı kaynakların zararlı unsurların tesirinden masun tutulmasını sağlayacak tedbirleri alma mükellefiyeti belirtilmektedir.

Nihayet, 5 nci maddenin 8 ncı fıkrasında, kıt'a sahanlığı ile ilgili veya kıt'a sahanlığında yapılacak her türlü araştırma için sahildar Devletin rızasını alma mecburiyeti konulmaktadır. Bununla beraber aynı fıkrada, kıt'a sahanlığının fizik veya biyolojik özelliklerini tanımlama men ilmî bakımdan araştırmak maksadıyla, yetkili bir müessesenin yapacağı müracaatların, "normal olarak", reddedilmiyeceği de belirtilmektedir; sahildar Devlet, isterse, bu gibi araştırmalara kendisi katılabilir veya bu araştırmalarda kendini temsil ettirebilir.

6. Komşu Sahildar Devletler Arasındaki Kıt'a Sahanlığının Sınırlandırılması :

Devletler Hukuku Komisyonunun 1951 tasarısında, komşu sahildar Devletler arasındaki kıt'a sahanlığında, bu Devletlerden herbirine tahsis edilmiş bölgenin, ilgili Devletler arasında yapılacak bir anlaşma ile tesbiti böyle bir anlaşmaya varılamazsa, hakemliğe başvurulması ve hakeem tarafından *ex aequo et bono* karar alması derpiş edilmişti. Komisyon böyle bir hüküm kabul ederken, elinde yeter derecede teknik veriler yoktu. Fakat 1953 tasarısını hazırlarken, Komisyon teknik verilerden de faydalanmak imkânını bulmuştur. 1953 tasarısı da komşu Devletler arasındaki kıt'a sahanlığının sınırlanmasında, önce, bu Devletler arasında bir anlaşma yapılması esasını koymaktadır. Böyle bir anlaşmaya varılamazsa veya hususî şartlar başka türlü bir sınırlamayı gerektirmiyorsa, Komisyon şöyle bir usul derpiş etmektedir: Kıt'a sahanlığının sahildar komşu Devletler arasında sınırı, her Devletin karasularının genişliği ölçüde başlangıç olarak alınan esas hatlara (*baselines*) her noktasında eşit mesafede olan bir ortay hat (*median line*) ile tesbit edilecektir (

35. Meray, "Kıt'a sahanlığı", *op. cit.*, sah. 125-128.

Komisyonun 1956 tasarısında (madde 72) olduğu gibi (36), Cenevre Sözleşmesinin 6 ncı maddesinde de bu usul kabul edilmiştir.

7. *Kıt'a Sahaneliği Konusunda Çıkabilecek Uyuşmazlıkların Çözülmesi:*

Devletler Hukuku Komisyonununun 1953 tasarısında, kıt'a sahanlığı ile ilgili olarak çıkabilecek uyuşmazlıkların, Taraflardan herhangi birisinin talebi üzerine, hakemliğe havalesi edrpiş edilmişti. Ayrıca 1953 tasarısının madde şerhinde de, bu hükmün, anlaşmazlıkların barışçı yollarla çözülmesindeki diğer usulleri, bu arada Milletlerarası Adalet Divanına müracaatı, bertaraf etmediği de belirtilmekteydi (37).

Komisyonun 1956 tasarısında (madde 73) ise, şöyle denilmekteydi: “[Kıt'a sahanlığına tahsis edilmiş maddelerin] tefsir veya tatbiki yüzünden Devletler arasında çıkabilecek anlaşmazlıklar, Taraflar anlaşmazlığın başka bir barışçı yolla halli üzerinde mutabakata varamazlarsa, Taraflardan herhangi birisinin talebi üzerine, Milletlerarası Adalet Divanına arzedilecektir” (38).

Cenevre Sözleşmesinde ise, kıt'a sahanlığı ile ilgili olarak çıkabilecek uyuşmazlıkların nasıl çözülebileceğini gösteren tahsisî hükümler yoktur. Bunun sebebi, Konferans'da, deniz hukuku hakkında kabul edilmiş bütün Sözleşmelerin tefsiri veya tatbiki yüzünden çıkacak uyuşmazlıklar hakkında, Milletlerarası Adalet Divanının mecburî kazasını derpiş eden, katılınması ihtiyarî ayrı ve umumî bir Protokol kabul edilmiş olmasıdır (39).

Bu protokole göre, katılan bütün Devletler, Deniz hukuku Sözleşmeleri ile ilgili bütün anlaşmazlıkları (40) için, Divanın mecburi kazasını kabul etmektedirler (Protokol, madde I). Protokol, şu halde, kıt'a sahanlığı ile ilgili uyuşmazlıklar için de hüküm ifade etmektedir. Protokole göre, bir Devletin, kendi kanaatınca, bir Sözleşmenin tefsiri veya tatbiki yüzünden bir uyuşmazlık çıktığını bildirmesinden itibaren iki ay içinde, Taraflar anlaşmazlığın Divana değil fakat hakemliğe havalesinde mutabık kalabilirler. Bu sürenin geçmesinden sonra, anlaş-

36. “Yearbook”, **op. cit.**, sah. 300.

37. Meray, “Kıt'a sahanlığı”, **op. cit.**, sah. 127

38. “Yearbook”, **op. cit.**, sah. 300.

39. Bknz.: U.N. Doc. A/CONF.13/L.57 (“The Law of the Sea”, **op. cit.**, sah. 28-29.

40. Protokolün II nci maddesine göre, Protokol hükümleri yalnız Açık Denizlerde Balık Avcılığı ve Canlı Kaynakların Muhafazası Sözleşmesinin 4 ncü, 5 nci, 6 ncı, 7 nci ve 8 nci maddelerine uygulanamaz. Bu maddelere aynı Sözleşmenin 9 ncü, 10 ncü, 11 nci ve 12 nci maddeleri uygulanacaktır.

mazlığa taraf olan Devletlerden herhangi birisi, bu uyuşmazlığı Divana havale etmeden önce, Taraflar bir uzlaşma usulü de kabul edebilirler. Böyle bir mutabakat halinde, Uzlaştırma Komisyonu tayininden itibaren beş ay içinde tavsiyelerini bildirmek mecburiyetindedir. Eğer Uzlaştırma Komisyonunun tavsiyeleri uyuşmazlığa taraf olan Devletlerce, tavsiyelerin bildirildiği tarihten itibaren iki ay içinde kabul edilmezse, Taraflardan herhangi birisi uyuşmazlığı Milletlerarası Adalet Divanına götürebilecektir (Protokol, madde IV).

E K

Kıt'a Sahanlığı Hakkında Sözleşme (41)

*İşbu Sözleşmeye Taraf olan Devletler,
Aşağıdaki hususlarda mutabık kalmışlardır:*

Madde 1

İşbu maddelerde kullanıldığı manasında, "kıt'a sahanlığı" (*continental shelf*) terimini ile, (a) sahillere bitişik fakat karasuları bölgesinin dışında kalan ve 200 metre derinliğe kadar olan, veya, bu derinlikten sonra, üzerini örten suların, denizaltı bölgelerindeki tabii kaynakların işletilmesine imkân verdiği derinliği geçmeyen, denizaltı bölgelerinin deniz-yatağı ve toprak-altı ile, (b) adaların sahillerine bitişik bu çeşit bölgelerin deniz-yatağı ve toprak-altı kastedilmektedir.

Madde 2

1. Sahildar Devlet, kıt'a sahanlığı üzerinde, bunun tabii kaynaklarını araştırmak ve işletmek maksadiyle, hükümran haklar icra eder.
2. İşbu maddenin 1 nci fıkrasında sözü geçen haklar inhisarî mahiyettedir; şu manada ki, eğer sahildar Devlet kıt'a sahanlığında araştırma yapmazsa veya tabii kaynakları işletmezse, sahildar Devletin sarih rızası olmaksızın, hiç kimse bu çeşit faaliyetlere girişemez veya kıt'a sahanlığı ile ilgili bir talepte bulunamaz.
3. Sahildar Devletin kıt'a sahanlığı üzerindeki hakları, nazarî veya fiilî bir işgale veya herhangi bir sarih ilâna tâbi değildir.
4. İşbu maddelerde sözü geçen tabii kaynaklardan, deniz-yatağı-

41. Kıt'a Sahanlığı Hakkında Sözleşme'nin bu tercümesi İngilizce metninden yapılmıştır. Bknz.: U.N. Doc. A/CONF.13/L.55 ("The Law of the Sea", **op. cit.**, sah. 24-27).

nın veya toprak-altının madenleri ve diğ er cansız kaynakları ile, sâbit deniz ürünlerine dahil olan canlı organizmalar, yani, hasata elverişli hale geldikleri zaman, deniz-yatağı üstünde veya altında sâbit kalan veya ancak deniz-yatağı veya toprak-altı ile daimî fizik temas halinde hareket edebilen organizmalar anlaşılmaktadır.

Madde 3

Sahildar Devletin kıt'a sahanlığı üzerindeki hakları, kıt'a sahanlığını örten suların açık deniz olma bakımından hukukî statüsünü, veya bu sular üzerindeki hava sahasının hukukî statüsünü haleldar etmez.

Madde 4

Sahildar Devlet, kıt'a sahanlığında araştırmalar yapmak veya kıt'a sahanlığının tabii kaynaklarını işletmek için makul tedbirler alma hakkı bâki kalmakla beraber, kıt'a sahanlığına deniz altı kabloların veya petrol borularının döşenmesine veya bakımına engel olmamalıdır.

Madde 5

1. Kıt'a sahanlığındaki araştırmalar ve kıt'a sahanlığının tabii kaynaklarını işletme yüzünden, seyrüsefere, balıkçılığa veya denizin canlı kaynaklarının muhafazasına haklı gösterilmeyecek herhangi bir şekilde müdahale edilmemeli, veya bu araştırma ve işletme, herkesin istifadesine arz edilecek yayımlarda bulunmak maksadiyle girişilecek okyanus araştırmalarına veya diğ er ilmî araştırmalara herhangi bir müdahale şeklinde tecelli etmemelidir.

2. İşbu maddenin 1 nci den 6 ncıya kadar olan fıkraları hükümleri mahfuz kalmakla beraber, sahildar Devletin, kıt'a sahanlığında araştırmalar yapmak veya kıt'a sahanlığının tabii kaynaklarını işletmek için lüzumlu tesisler ve diğ er vasıtalar inşa etmeğe, idame ettirmeğe veya kullanmağa, ve bu çeşit tesislerle vasıtaların etrafında güvenlik bölgeleri ihdas etmeğe ve bu güvenlik bölgelerinde, bunların korunması için gerekli tedbirleri almağa hakkı vardır.

3. İşbu maddenin 2 nci fıkrasında sözü geçen güvenlik bölgeleri, inşa edilmiş tesislerin veya vasıtaların etrafında, bunların en dış kenarlarının bütün noktalarından ölçülmek üzere, 500 metrelik mesafeye kadar uzanabilir. Tâbiyeti ne olursa olsun, bütün gemiler bu güvenlik bölgelerine riayet edeceklerdir.

4. Bu çeşit tesisler ve vasıtalar, sahildar Devletin kazasına tâbi olmakla beraber, ada statüsünü haiz değ illerdir. Bunların kendilerine

hâs karasuları olmadığı gibi, bunların mevcudiyeti, sahildar Devlet karasularının sınırlandırılmasına herhangi bir şekilde tesir etmez.

5. Bu türlü her tesisin inşa edilişi gerekli şekilde bildirilmeli bu tesislerin mevcudiyetini ihtar edecek devamlı vasıtalar idame ettirilmelidir. Terkedilen veya artık kullanılmayan herhangi bir tesis de hal kaldırılmalıdır.

6. Ne bu çeşit tesisler veya vasıtalar ne de bunların etrafında güvenlik bölgeleri, milletlerarası seyrüsefer için elzem mütad deniz yollarının kullanılmasına müdahaleye sebep olabilecek yerlerde bulunmamalıdır.

7. Sahildar Devlet, güvenlik bölgelerinde, denizin canlı kaynaklarını zararlı unsurların tesirinden masun bulunduracak gerekli bütün tedbirleri almak mecburiyetindedir.

8. Kıt'a sahanlığı ile ilgili veya kıt'a sahanlığında girişilecek her türlü araştırma için sahildar Devletin rızasını almak lâzımdır. Bununla beraber, yetkili bir müessesenin, kıt'a sahanlığının fizik veya biolojik özelliklerini tamamen ilmî bakımdan araştırmak üzere yapacağı teklifi sahildar Devlet normal olarak reddetmiyecektir; sahildar Devletin, isterse, bu araştırmalara katılmak veya bu araştırmalarda kendisini temsil ettirmek hakkı mahfuzdur; bu araştırmaların sonuçları her halde yayımlanacaktır.

Madde 6

1. Aynı bir kıt'a sahanlığının, sahilleri karşı karşıya bulunan iki veya daha çok Devletin ülkelerine bitişik bulunması halinde, bu Devletlerden herbirine ait olan kıt'a sahanlığının hududları, bunlar arasında anlaşma ile tesbit edilecektir. Böyle bir anlaşmaya varılamazsa veya hususî şartlar başka bir hudud hattı kabulünü haklı göstermiyorsa, kıt'a sahanlıkları arasındaki hudud, bütün noktaları bu Devletlerden herbirinin karasularının genişliğini sınırlamada başlangıç [iç hudud] olarak kabul edilen esas hatların en yakın noktalarına eşit mesafede bulunan bir ortay çizgi (*median line*) ile tesbit edilecektir.

2. Aynı bir kıt'a sahanlığının, bitişik iki Devletin ülkelerine bitişik olması halinde, kıt'a sahanlığının hududu bu Devletler arasında anlaşma ile tesbit edilecektir. Böyle bir anlaşmaya varılamazsa veya hususî şartlar başka bir hudud hattı kabulünü haklı göstermiyorsa, hudud bu iki Devletten herbirinin karasularının genişliğini ölçmede başlangıç olarak kabul edilen esas hatların bütün noktalarına eşit mesafede bulunma prensibinin uygulanması ile tesbit edilecektir.

3. Kıt'a sahanlığının sınırlandırılmasında, işbu maddenin 1 nci ve 2 nci fıkralarındaki prensipler uyarınca çizilmiş olan hatlar, muayyen bir tarihte mevcut oldukları şekilde, haritalara veya coğrafi verilere ve sahilin tanınabilecek noktalarına atıfta bulunularak belirtilecektir.

Madde 7

İşbu maddelerdeki hükümler, sahildar Devletin, toprak-altını, üzerindeki suların derinliği ne olursa olsun, tüneller açarak işletme hakkını ihlâl etmiyecektir.

Madde 8

İşbu Sözleşme, Birleşmiş Milletlere veya ihtisas müesseselerinden herhangi birisine Üye Devletlerle, işbu Sözleşmeye Taraf olmaya Genel Kurulca dâvet edilecek herhangi diğer bir Devletin imzasına, 31 Ekim 1958 tarihine kadar açık tutulacaktır.

Madde 9

İşbu Sözleşme tasdik edilecektir. Tasdiknameler Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri nezdine tevdi edilecektir.

Madde 10

İşbu Sözleşme, 8 nci maddede belirtilen kategorilere dahil Devletlerin katılmasına açık olacaktır. Katılma vesikaları Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri nezdine tevdi edilecektir.

Madde 11

1. İşbu Sözleşme, yirmi-ikinci tasdiknamenin veya katılma vesikasının Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri nezdine tevdi tarihini takip eden otuzuncu gün yürürlüğe girecektir.

2. Yirmi-ikinci tasdiknamenin veya katılma vesikasının tevdiinden sonra işbu Sözleşmeyi tasdik eden veya işbu Sözleşmeye katılan her Devlet bakımından, işbu Sözleşme böyle bir Devletin tasdiknamesini veya katılma vesikasını tevdiinden sonra otuzuncu gün yürürlüğe girecektir.

Madde 12

1. İmza, tasdik veya katılma sırasında, herhangi bir Devlet işbu

Sözleşmenin 1 nciden 3 ncüye kadar olan maddeleri hariç diğer maddelerine ihtirazî kayıt koyabilir.

2. Yukarıdaki fıkra uyarınca bir ihtirazî kayıt koymuş olan herhangi bir Âkid Devlet, Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliğine bu konuda bir tebliğ ile, ihtirazî kaydını geri alabilir.

Madde 13

1. İşbu Sözleşmenin yürürlüğe girdiği tarihten itibaren beş sene geçtikten sonra, Âkid Taraflardan herhangi biri, Birleşmiş Milletler Genel Sekreterine yazılı bir tebliğ ile, işbu Sözleşmenin yeniden gözden geçirilmesi hususunda bir talepte bulunabilir.

2. Böyle bir talep karşısında nasıl bir hareket tarzı takip edileceğini Birleşmiş Milletler Genel Kurulu kararlaştıracaktır.

Madde 14

Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri, Birleşmiş Milletlere Üye Devletlerle 8 nci maddede sözü geçen diğer Devletlere, aşağıdaki hususları bildirecektir:

- (a) İşbu Sözleşmenin 8 nci, 9 ncu ve 10 ncu maddeleri uyarınca, Sözleşmeyi imzalayan Devletlerle, tasdiknamelerini veya katılma vesikalarını tevdi eden Devletleri;
- (b) İşbu Sözleşmenin 11 nci maddesi uyarınca, Sözleşmenin yürürlüğe girdiği tarihi;
- (c) İşbu Sözleşmenin 13 ncü maddesi uyarınca, yeniden gözden geçirme taleplerini;
- (d) İşbu Sözleşmenin 12 nci maddesi uyarınca, ihtirazî kayıtları.

Madde 15

İşbu Sözleşmenin Çince, İngilizce, Fransızca, Rusça ve İspanyolca metinleri aynı derecede muteber olmak üzere, aslı Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri nezdin tevdi edilecek ve Genel Sekreter de Sözleşmenin tasdik edilmiş kopyelerini 8 nci maddede sözü geçen Devletlere gönderecektir.

Yukarıdaki hükümleri teyiden, Hükümetlerinin usulüne uygun yetki mektuplarını hâmil ve aşağıda imzaları bulunan Temsilciler, işbu Sözleşmeyi imzalamışlardır.

Cenevre'de, yirmi-dokuz Nisan bin-dokuz-yüz-elli-sekizde *yapılmıştır.*